

RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI ODAM SAVDOSIGA JALB QILISHNING ZAMONAVIY SHAKLLARI: HUQUQIY VA KRIMINOLOGIK MUAMMOLAR

Bozorboyeva Guljavhar Tohirjon qizi

Toshkent shahar Yunusobod tumani Tergov bo'limi axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarni tergov qilish bo'linmasi tergovchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va onlayn rekruting xizmatlaridan foydalanish orqali odam savdosiga jalb qilishning zamonaviy shakllari huquqiy va kriminologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi.

Tadqiqotda odam savdosiga jalb qilishning an'anaviy va raqamli shakllari o'rtasidagi farqlar, raqamli platformalarning jinoyatchilar uchun yaratayotgan imkoniyatlari, jabrlanuvchilarning zaiflik omillari hamda mazkur jinoyatlarning oldini olishning huquqiy va tashkiliy mexanizmlari tahlil qilinadi

Kalit so'zlar: odam savdosi, raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, onlayn rekruting, soxta ish e'lonlari, mehnat migratsiyasi, ekspluatatsiya, majburiy mehnat, raqamli xavfsizlik, kiberjinoyatchilik, profilaktika.

СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ ВОВЛЕЧЕНИЯ В ТОРГОВЛЮ ЛЮДЬМИ ПОСРЕДСТВОМ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ: ПРАВОВЫЕ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

Следователь подразделения по расследованию
преступлений в сфере информационны
технологий Следственного отдела Управления внутренних
дел Юнусабадского района города Ташкента
Бозорбоева Гулжавхар Тоҳиржон қизи

Аннотация. В данной статье с правовой и криминологической точек зрения анализируются современные формы вовлечения в торговлю людьми посредством цифровых платформ, социальных сетей, мессенджеров и онлайн-сервисов по подбору и трудоустройству. В исследовании рассматриваются различия между традиционными и цифровыми формами вовлечения в торговлю людьми, возможности, создаваемые цифровыми платформами для преступников, факторы уязвимости потерпевших, а также правовые и организационные механизмы предупреждения данных преступлений.

Ключевые слова: торговля людьми, цифровые платформы, социальные сети, мессенджеры, онлайн-рекрутинг, фиктивные объявления о

трудоустройстве, трудовая миграция, эксплуатация, принудительный труд, цифровая безопасность, киберпреступность, профилактика.

MODERN FORMS OF RECRUITMENT INTO HUMAN TRAFFICKING THROUGH DIGITAL PLATFORMS: LEGAL AND CRIMINOLOGICAL ISSUES

Investigator of the Unit for Investigation
of Crimes in the Sphere of Information Technologies
Investigation Department of the Yunusabad
District Department of Internal Affairs
Tashkent City Bozorboyeva Guljavkhar Tokhirjon qizi

Abstract. This article analyzes modern forms of recruitment into human trafficking through digital platforms, social networks, messaging applications, and online recruitment and employment services from legal and criminological perspectives. The study examines the differences between traditional and digital forms of recruitment into human trafficking, the opportunities created by digital platforms for perpetrators, the vulnerability factors affecting victims, as well as the legal and organizational mechanisms for preventing such crimes.

Keywords: human trafficking, digital platforms, social networks, messaging applications, online recruitment, fake job advertisements, labor migration, exploitation, forced labor, digital security, cybercrime, prevention.

Kirish

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining deyarli barcha sohalariga, jumladan, mehnat munosabatlari, migratsiya jarayonlari va shaxslararo kommunikatsiyaga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet tarmog'i orqali ish izlash, xorijiy davlatlardagi vakansiyalar haqida ma'lumot olish, ish beruvchi bilan masofadan turib muloqot qilish va mehnat shartnomalarini elektron shaklda rasmiylashtirish imkoniyatlari kengayib bormoqda.

Biroq raqamli muhitning rivojlanishi jinoyatchilikning ayrim shakllari uchun ham yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Xususan, odam savdosi bilan shug'ullanuvchi shaxslar internet, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va onlayn ishga joylashtirish platformalaridan potensial jabrlanuvchilarni izlash va ularga ta'sir ko'rsatish vositasi sifatida foydalanmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi — UNODCning 2024-yilgi Global Report on Trafficking in Persons hisobotida ayrim odam savdosi holatlarida avtomatlashtirilgan vositalar yordamida aldovga asoslangan ish e'lonlari yaratilgani va ular messenjerlar hamda ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilgani qayd etilgan. Ayrim hollarda jinoyatchilar mavjud

qonuniy kompaniyalarning nomi, logotipi va boshqa belgilaridan foydalanib, potensial jabrlanuvchilarda ishonch uygʻotgan.

Mazkur holat odam savdosining raqamli shakllarini oʻrganish faqat jinoyat huquqi nuqtayi nazaridan emas, balki kriminologiya, axborot texnologiyalari va raqamli xavfsizlik nuqtayi nazaridan ham muhim ekanini koʻrsatadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli platformalar orqali odam savdosiga jalb qilishning zamonaviy shakllarini aniqlash, ularning kriminologik xususiyatlarini oʻrganish va samarali profilaktika mexanizmlarini taklif etishdan iborat.

Odam savdosining anʼanaviy shakllarida jinoyatchi va jabrlanuvchi oʻrtasidagi aloqa, odatda, bevosita yoki vositachilar orqali amalga oshirilgan. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi esa mazkur jarayonning ayrim bosqichlarini masofadan turib amalga oshirish imkonini yaratdi.

Raqamli platformalarning jinoyatchilar uchun asosiy afzalligi katta auditoriyani qisqa vaqt ichida qamrab olish imkoniyatidir. Jinoyatchi turli ijtimoiy guruhlar, kasb egalari, yoshlar yoki xorijda ishlash istagidagi shaxslarni nishonga olishi mumkin.

UNODC maʼlumotlariga koʻra, internet va mobil ilovalar odam savdosi bilan shugʻullanuvchi shaxslarga potensial jabrlanuvchilar doirasini kengaytirish imkonini beradi. Ijtimoiy tarmoqlar, elektron pochta, tezkor xabar almashish xizmatlari va boshqa raqamli vositalar dastlabki aloqa oʻrnatish uchun ishlatilishi mumkin. ::

Shu sababli raqamli platformalar odam savdosining mustaqil sababi emas, balki jinoyatni sodir etish usullarini oʻzgartiruvchi va jinoyatchilarning imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhit sifatida baholanishi lozim.

Raqamli muhitda odam savdosiga jalb qilishning eng muhim shakllaridan biri soxta ish eʼlonlaridan foydalanishdir.

Bunday eʼlonlarda odatda:

Yuqori miqdordagi ish haqi;qisqa muddatda katta daromad;bepul yashash joyi;transport xarajatlarini qoplash;til yoki tajriba talab qilinmasligi;xorijda tezkor ishga joylashish kabi jozibador shartlar taklif qilinadi.

Eʼlonlarning professional koʻrinishda tayyorlanishi esa potensial jabrlanuvchining ishonchini oshirishi mumkin. Ayrim hollarda mavjud kompaniyalarning nomi va logotiplaridan noqonuniy foydalanish orqali soxta ish taklifi haqiqiy koʻrinishga keltiriladi. UNODCning 2024-yilgi hisobotida aynan shunday holatlar qayd etilgan.

Mazkur usulning xavfliligi shundaki, jabrlanuvchi jinoyatchi bilan dastlabki aloqa oʻrnatgan paytda oʻzini jinoyat qurboni sifatida emas, balki qonuniy ish imkoniyatidan foydalanayotgan shaxs sifatida qabul qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar odam savdosiga jalb qilishda nafaqat ommaviy reklama vositasi, balki individual aloqa kanali sifatida ham ishlatilishi mumkin.

Ochiq profillarda foydalanuvchining kasbi, yashash joyi, qiziqishlari, ish izlayotgani yoki xorijga chiqishni rejalashtirayotgani haqidagi ma'lumotlar mavjud bo'lishi mumkin. Bunday ma'lumotlardan foydalanish orqali jinoyatchi muayyan shaxsga moslashtirilgan taklif bilan murojaat qilishi ehtimoli mavjud.

Bu holatda jinoyatchining asosiy vositasi texnik imkoniyat emas, balki insonning ishonchi, ehtiyoji va psixologik holatidan foydalanishdir.

Shu sababli raqamli platformalarda shaxsiy ma'lumotlarni ortiqcha oshkor qilmaslik, noma'lum foydalanuvchilarning ish yoki moliyaviy takliflarini mustaqil tekshirish va shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarni noma'lum shaxslarga yubormaslik muhim profilaktik choralar hisoblanadi.

Odam savdosiga jalb qilishning yana bir shakli — qonuniy rekruting agentligi sifatida ko'rinish beruvchi soxta vositachilar faoliyatidir.

Tashkilot ishga qabul qilish jarayonini tartibga solish va nazorat qilish odam savdosining oldini olishning muhim tarkibiy qismi ekanini qayd etadi.

Raqamli platformalar orqali sodir etilayotgan odam savdosi holatlarini aniqlash va tergov qilishda elektron axborot manbalarining ahamiyati ortib bormoqda.

Bunday jinoyatlarni tergov qilishda qonuniy tartibda olingan elektron dalillar, ijtimoiy tarmoqdagi yozishmalar, elektron pochta ma'lumotlari, telefon qurilmalari va boshqa raqamli izlar ishning holatlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etishi mumkin.

Biroq elektron dalillar bilan ishlashda ularning yaxlitligini ta'minlash, qonuniy tartibda olish, saqlash va protsessual jihatdan to'g'ri rasmiylashtirish talab etiladi.

Shuningdek, raqamli platformalar transmilliy xususiyatga ega bo'lgani sababli ayrim hollarda xalqaro hamkorlik va elektron ma'lumotlarni qonuniy tartibda olish mexanizmlaridan foydalanish zarurati yuzaga kelishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, odam savdosini tergov qiluvchi xodimlarning zamonaviy raqamli texnologiyalar, elektron dalillar va onlayn platformalar faoliyati bo'yicha bilimlarini oshirish muhim vazifalardan biridir.

Tahlil natijalari odam savdosining raqamli shakllari an'anaviy jinoyat mexanizmlarining butunlay yangi turi emasligini, balki mavjud jinoyatchilik usullarining texnologik muhitga moslashayotganini ko'rsatadi.

Jinoyatchilar ilgari bevosita muloqot, vositachilar yoki an'anaviy reklama vositalari orqali amalga oshirgan ayrim harakatlarini bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va onlayn platformalar orqali bajarishi mumkin.

Shu bilan birga, texnologiyalar huquqni muhofaza qiluvchi organlar va davlat tashkilotlari uchun ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Raqamli monitoring, ma'lumotlar tahlili, elektron identifikatsiya va xavf indikatorlarini aniqlash vositalari profilaktika samaradorligini oshirishi mumkin.

Xulosa

Raqamli platformalar orqali odam savdosiga jalb qilish zamonaviy jinoyatchilikning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, onlayn ish platformalari va boshqa raqamli vositalar jinoyatchilarga potensial jabrlanuvchilarni izlash, ular bilan aloqa o‘rnatish va aldov asosida turli ekspluatatsion vaziyatlarga jalb qilish imkonini bermoqda.

Soxta ish e‘lonlari, yuqori daromad va‘dalari, soxta rekruting agentliklari, ijtimoiy tarmoqlardagi yolg‘on profillar va boshqa manipulyativ usullar ushbu jarayonning asosiy ko‘rinishlari sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni faqat xavf manbai sifatida ko‘rish to‘g‘ri emas. To‘g‘ri tashkil etilgan va davlat tomonidan nazorat qilinadigan raqamli rekruting tizimlari ishga joylashtirish jarayonining shaffofligini oshirishi va odam savdosi xavfini kamaytirishi mumkin. ILO tadqiqotlari ham raqamli texnologiyalarning xavfsiz mehnat migratsiyasi va adolatli rekrutingni qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini ko‘rsatadi

Umuman olganda, raqamli davrda odam savdosiga qarshi samarali kurashish jinoyat sodir etilgandan keyingi choralar bilangina cheklanmasligi, balki raqamli muhitda jinoyatning oldini olish, potensial jabrlanuvchini himoya qilish va xavfsiz mehnat migratsiyasini ta‘minlashga qaratilgan kompleks profilaktik tizimni shakllantirishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Odam savdosiga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020-yil 17-avgust, O‘RQ-633-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Odam savdosi va majburiy mehnatga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni, 2019-yil 30-iyul, PF-5775-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Odam savdosidan jabrlangan yoki odam savdosidan jabrlangan deb taxmin qilinayotgan shaxslarni milliy darajadagi qayta yo‘naltirish tizimini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori, 2021-yil 8-fevral, 60-son. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Odam savdosi sohasidagi jinoyatlar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarning yagona axborot bazasini yuritish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi qarori, 2021-yil 22-noyabr, 708-son
4. 5.United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Global Report on Trafficking in Persons 2024. United Nations, 2024.
5. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Technology Facilitating Trafficking in Persons. Education for Justice, Trafficking in Persons & Smuggling of Migrants Module 14. ::
6. Thinyane H., Gallo M., Junio D. R. Use of Digital Technology in the Recruitment of Migrant Workers. International Labour Organization, Geneva, 2021.